

Бока Кошорска, са својом духовном и културном преслономом Кошором, због својих природних лепота и изузетној теостратигичкој положаја, била је кроз историју инспирација пјесника и сликара, одређивале пушника и пушобисаца, неписане теме истраживача и научника различитих интересовања, али на жалост увијек у живи интересовања многобројних освајача. На тој својеврсној историјској позорници смијивале су се пушњске власти, долазиле и одлазиле војске, пролазило на сивошине "великих и малих људи", а Бока је оштрајала, увијек своја. Само су културни и цивилизацијски ушцаји обје налазили погодно шло. Управо сивоа намешнула се окружењу као синоним поморства, духовности и културе.

"Бока Кошорска, као ријетко који крај јадранској приморја, чува на чистијој својој шеријорији оштрајке људске цивилизације и културе из разних епоха историјској бишисања. Обим крајевима, одзвњала је пјесма јасне и елеганшне ријечи са византијских споменика, озаривао нас сјај умилној лица са српске фреске, одушевљавао нас прозвоб млешачке кичице и ехо њихових оруља и звона" најисао је Бокел, забичајни истраживач пок. Максим Злоковић.

И ујркос раштовима, пушшошењма, природним сшхијама, али и људском немару, до наших дана сачуван је велики број историјских споменика: цркава, палаша, архивалија, фресака, слика, лишурнијских предмеша, инкунабула и ушнине бошаштво књижној фонда. Свакако значајно мјесто у ризници културној блаа обе реије приша сшарој периодици, која је веома шширана и незобилазна за свакој истраживача Боке Кошорске, али и недовољно познаша шпрој јавности.

Под појмом серијске публикације или периодика подразумевамо све оне публикације које карактерише периодичност излажења, коншинуирани низ и нумерација, а шло су: новине, ревије, листови, билшени, односно: часописи, зборници, годишњаци, календари, алманаси... Дефиниција ушћује на форму, но када се анализира садржај, чак само са нивоа библиографској ошса, ошкривамо сушшину и значај периодичних публикација, које илуструју свеушност живошва кроз деценије. Новинска информација праши свакодневни живош, шекуће дошаје у друшшву, политици, економији, култури, умјешности..., док часописи, зборници, алманаси дошшижу један виши ниво и представљају бошаше базе научних информација из историје, културне историје, умјешности..., које је неошходно сачувашти од заборава за нове генерације истраживача.

Веома значајан предуслов за публиковање периодичних публикација, прије свега дребних листова, јесте пошшојане шшамјарије у непосредном окружењу. Иако је на Цешину у друтој половини 19. вијека радила Државна шшамјарија мене услуге нијесу коришћене, јер су ауштроујарске власти јасно сшављале до знања да не дозвољавају било коју врсту сарађе са Црном Гором. И поред шњенице шшло су имена шројце Бокела: Андрије Палишаша (15. в.), Јеронима Затуровића (16. в.) и Стефана Пашшровића (16. в.) великим словима ушисана у историји шшамјарства, прва шшамјарија у Кошору ради 1798-1802. год. То је шшамјарија Франческа Андреоле, која је шшамјала књиге, плакате и државне наредбе ћирилицом и латиницом. Тек после више од шшло година 1908. год. неколико ушедних Бокела оснива Акционарско друшштво Бокелска шшамјарија у Кошору. По 1908. год. у Боки Кошорској излазило је само девет наслова периодичних публикација, које су шшамјане у Цубровнику, Загру и Новом Сагу. Оснивање Бокелске шшамјарије представља шшамјарство у шшашу Бокелске и публицистичко, јер бошаштво забичајне периодике јесте значајан шшамјарски елемент ушшавној историји шшамјарства. По крају 1945. год. у Боки Кошорској је ушшавно ошше од целошшш књижевне историје.

Уобичајена периодизација примјењује се и за забичајну периоду Боке Кошорске. Први период омеђен је 1841. годином, када је у Венецији штампана прва бокелска периодична публикација, и 1918. год., заштим период између два рата 1918-1941. год и ратне године 1941-1945. година. Први издавачи периодичних публикација у Боки Кошорској били су католичка и православна црква.

Catalogus cleri in dioecesi catharensi existentis ineunte anno MDCCXXLI (1841) на латинском језику, прва је бокелска периодична публикација и представља годишњи извештај Кошорске бискупије за 1841. год., штампан најпрвије у Венецији, заштим Силитиу и Загру, а од 1908. год. у Кошору. Излазио је у континуишету до 1911. год. Од 1896. године излази као *Schematismus seu status personalis et localis dioecesis catharensis* и осим уобичајених података о свештенству и раду Кошорске бискупије доноси и текстове историјског садржаја. Убрзо након оснивања Бококошорско-дубровачке епископије 06.11.1870. год. почео је 1874. год. да излази *Шематизам Православне епархије бококошорско-дубровачке и сичанске* у континуишету до 1912. год. Шематизам је штампан у Загру и Дубровнику, а од 1908. год. у Кошору. Сам назив одређује садржај публикације, конципиран у неколико усталиених рубрика. На систематичан начин приказана је организација епископије. Шематизам је окупио око 80 сарадника, од којих издвјамо: Сава Накићеновића, Пејтра Рафаиловића, Ђорђа Сирајини-робића, Младена Црноорчевића, Диокисија Миковића ... као ауторе мнобројних прилога из историје православне цркве и културне историје Боке Кошорске. Нарочито су значајни краћи прилози за проучавање старе књије и израду централног каталога старих ћирилских књија православних манастира и црква у Боки Кошорској. И сам уредник епископ Герасим Пејрановић објавио је десетак прилога.

Овај период карактеришу извештаји бокелских школа. Кошорска гимназија 1872/1873. год. почне да публикује *Програм Ц. кр. реалној и великој гимназији у Кошору*. То је прва периодична публикација у Боки Кошорској објављена на народном језику. Школске 1900/1901. год. мијења наслов и излази као *Извештај Ц. кр. велике гимназије у Кошору* у континуишету до школске 1912/1913. год. Садржај наслова чине школски извештаји, наставни програми, али и прилози који имају научну вриједност. Публикована су још три наслова: *Programma del' scuola nautica in Cattaro* на италијанском језику 1881-1912. год., *Извештај српске мореловске закладне школе Бошковић - Ђуровић - Лакетић у Србини крај Херцег-Новог* за 1885. и 1886. год. и *Извештај приватне девојачке школе у Кошору* 1909-1914. год.

Крајем 19. и почетком 20. вијека у моди су књижевни календари. На Цетињу и у Никшићу излази неколико наслова, а као уредници појављују се Бокелци др Лазар Томановић и Сашево Врчевић. Тај тренд захватио је и Боку Кошорску, па се прво појавио *Il bocchese : lunario catolico e greco per anno 1867*. год. који је штампан у Дубровнику. Свештеник Јован Шарић из Куша 1882. год. и 1883. год. објављује календар *Бока: мали српско-народни забавник за српску младеж*, интересантан јер се први пут у бокелској периодци појављују литерарни прилози. Диокисије Миковић, туман манастира Бања код Рисна, pjesnik, публициста, етнограф, добротвор, аутор теолошких расправа олего се и као уредник два часописа. Српски матазин је излазио 1896. и 1897. год. Концепцијски веома досеђа на Српско-дјалмаћински матазин, а његов садржај чини: патристска лирика, нарочито епиграма, животногоси знаменитих личности као и бројни прилози из историје и културне историје. Послије дванаест година матазин је преузео друштво за издавање *Влада и дубровачки матазин*, који је излазио од 1909. год. до 1914. год. У обрађиву матазинца матазиниста Коста Мисирлић Српски матазин је био српског календара *Влада* с једнаком добротом. *Влада је матазин који вјера има!* Самим то урешу

наше јаке просвјетне снаге, које ће нагађати се је својим племенитим радом задужити род на заслужно вјечно признање. Уз научне, историјске и уопће корисне чланке, доносиће слике родољуба из свију сјала лежа, којих ће дјела подстицати нас на све што нам мора бити свешто, узвишено и племенито. Да се појтреба што боље задоволи молим браћу свештенике, учитеље и све писмене, да нас помоћу, распростирањем обе књиге, и, да попишу и пошљу из својих мјеста што би вриједно било да се сачува од заборава".

У периоду до 1918. год. излазила су и шири наслова периодичних публикација шира листа. *Дневни вјесник* 1912. год. излазио је једанпут или више пута дневно и успјешно пратио операције србијанске и црногорске војске у Балканском рату. Публикован је 101 број. Такође 1912. год. излази петнаестодневно *Пролете: најпреги омладински лист*. Одмах по оснивању Акционарске друштва Бокелска штампарница 23. јануара 1908. год. почне да излази *Бока: Гласник за ошле интересе Бокела*, који се штампа ћирилицом и латиницом и означава почетак бокелске журналистике. Први уредник је био др Рудолф Сарделић, а издавач др Филип Лазаревић. Лист је излазио седмично (четврком), а од броја 52 два пута седмично (сриједом и суботом). Од 99. броја постаје орган Српске народне организације у Боки, а уређивање преузима Душан Вукасовић. Распуштањем обе организације лист је престало да излази. Последњи 153. број изашао је 30. децембра 1909. године. На политичку оријентацију листа значајно је утицала цензура коју је аустројска власт ригорозно проводила. Лист је, без сумње, успео да оствари своју функцију информисања и формирања јавног мњења у Боки Кошорској.

У Сан Франциску, 1901/(VIII) - 1905/(XIII), год. Новљанин Вељко Радојевић уређује лист Слобода, који је излазио петнаестодневно, а издавач је била Српска читаоница. Такође, Вељко Радојевић издавач је и уредник листа Српска независност, који је излазио седмично почев од 25. марта 1904. год у континуирану до 1908. год. И један и други лист веома успјешно информису наше иселеништво о стању у домовини, али обзиром да је оскудна литератūra о бокелском иселеништву, изванредна су основа за изражавање у смислу реконструкисања свеукупног живота и дјеловања Бокела иселеника у Америци. Колико нам је познато поменуће наслове, иако некомплетне, посједује само Градска библиотека и читаоница Херцег-Нови.

Бокелску периодичку међуратној периода карактерише појављивање неколико наслова листова који су били крајњој фаза. То су *Перашки прилози лист* (Пераш, 1933.), *Бокелска зора* (Херцег-Нови, 1935.), *Бокелски Гласник* (Кошор, 1921.), *Јадранска слика* (Ђеновић, 1924.), *Сокол* (Тиваћ, 1921.) и *Соко* (Тиваћ, 1935.). Међутим, вишегодшњи континуирану успео је да оствари лист *Глас Боке* (Кошор, 1932-1941.) чији је први уредник био Душан Ј. Секуловић. Излазио је седмично, а публиковано је 414 бројева. Успјешно је информисао читаоце о актуелним догађајима у Боки, али је доносио и обиле информација из свијета. Значајан је број прилога из културне прошлости Боке Кошорске. Оснивањем Народне универзитетска у Кошору 1934. год покренут је *Гласник Народнег универзитетска*, који је излазио до 1940. год а уредник је био Предраг Ковачевић. У часопису су објављени значајни радови из културне прошлости Боке Кошорске. Сарадници су били: Антон Милошевић, Нико Луковић, Дионисије Миковић, Петар Шеровић, Душан Вуксан, Павло Бушорац, Иљачије Злоковић... Неколико наслова, који су публиковани у међуратном периоду и јесмо пронађени у библиотекама са подручја Боке Кошорске, а ни у Црн. Бору, Црнован. иа Цешину. То су следећи наслови: *Пароло* (Кошор, 1933.), *Перашки прилози лист* (Пераш, 1933.), *Ријеч Боке* (Ђеновић, 1924.), *Соко* (Тиваћ, 1935.), *Гласник* (Кошор, 1921.). Куриозитет је *Врх* издан у *Сарајеву* који је уређивао

Диокисије Миковић, а издавач је Књижара Јова Секуловића у Херцег-Новом. Календар је штампан 1921. год. чак у 5 000 примјерака, од којих колико нам је познато није сачуван ниши један. Ослаје нага да је сачуван у некој приватној библиотеци. Постоје фотокопије наслова *Росица* (Итали, 1930-1931.) и *Петелала* (Кошор, 1927.). За овај период карактеристичан је и хумористички лист *Карамјана* (Кошор, 1926-1941), који је излазио годишње.

Ратни услови наметнули су потребу благовременој информисања како на ослобођеној територији тако и на фронту. Ошуда двије врсте периодичних публикација овог периода: листови политичких организација и партизанских јединица. Из прве скупице издвајамо *Вијести*, које издаје Окружни одбор народноослободилачког фронта Боке у периоду 1944-1945, *Млада Бока: лист уједињеног савеза антифашистичке омладине Боке* за период 1944-1945. год., *Нова Бока: лист народноослободилачког фронта Боке* за 1945. год. и *Омладински билтен округа Боке* за 1944. год. Другу, многу бројнију скупицу, чине листови партизанских јединица. Годишња свака чеља Прве бокешке бригаде издавала је свој лист. Поменућемо неке: *Орјен* (1945.), *Оса* (1945.), *Партизан* (1942.), *Полет* (1945.), *Приморци* (1945.) и неколико издања *Цейних новина*. Ови листови умножавани су на тешићешнеру, шапирографу или на писаћој машини, и многи нијесу сачувани.

На окупираној територији публикована је непријатељска штампа. У Кошору су на италијанском језику у периоду 1941-1943. год. излазили: *Bocche di Cattaro*, *Notiziario economica bocchese* 1942. год. и *Полоприбрежје Боке Кошорске*, а за вријеме немачке окупације 1944. год. *Бокешки вјесник* и *Глас Боке*.

У промишљању изложбе Спшара бокелска периодика била су пресудна два разлога. Жеља да овај аутентични семенит културне баштине Боке Кошорске приближимо широј јавности и да се са захвалношћу подсетимо на оне културне и научне посленике, који су дало себе ушкали у ове праве подухвате, било као уредници, или као аутори, чији радови испуњавају на стотине страница забичајне периодике. Други разлог јесте наш покушај да коначно скренемо пажњу на потребу испрживања у смислу комплемирања наслова и израде електронској централној каталога бокелске периодике, који подразумијева библиографски опис по ИСВДС-у и аналитичку обраду чланака по ИСБДА стандарду. Такође, само изложба, по нашем мишљењу, може око јавности фокусираћи на физичко стање дијела покрећној споменичкој фонда Боке Кошорске. Крајње вријеме је да се предузму мјере заштите и конзервације, како би обезбједили музејске примјерке и истовремено скенирањем електронске верзије за будуће коришћење. То значи доступност преко ИНТЕРНЕТА, односно пуну афирмацију бокелске периодике. Више од 160 година претходне генерације стварале су ово благо, наша дужност је да га сачувамо.

Невенка Мишровић

У припреми изложбе и каталога користили смо радове др Нике С. Маршиновића и др Мирослава Лукешића, који говоре о бокелској периодизи.

ske i željezni
bine iz dalek
uma biće od
e što vam je tre

LAZAR. S. CHURCH

wick

Организаџор изложбе:

Градска библиотека и читалница Херцег-Нови

QUOR MERCH
& Bitters'
NA STREETS
N FRANCISCO

Ауџор изложбе:
Невенка Мишировић

Пославака:
Биљана Ивановић
Невенка Мишировић

Ликовна опрема калграф:
Велислав Булашковић

LEADER
TORE
TICH

Штампач:
Диро Конџо Итали

Тираж 300